

Enheten för region syd
Peter Burman, 010-730 9793

Rapport Regeringsuppdraget Tillsyn av psykosocial arbetsmiljö inom äldreomsorgen A 2016/00159/ARM.

Genom ändringar i regleringsbrevet för budgetåret 2016 gavs Arbetsmiljöverket i uppdrag att genomföra tillsyn av psykosocial arbetsmiljö inom äldreomsorgen. Uppdraget ska redovisas i en rapport till Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet) i samband med årsredovisningen för 2018.

Bakgrund

Regeringen har med utgångspunkt från sin arbetsmiljöstrategi för ett hållbart arbetsliv 2016-2020, lämnat ett uppdrag till Arbetsmiljöverket att genomföra en tillsyn av arbetsmiljön inom äldreomsorgen. Särskilt fokus för tillsynsinsatsen ska vara på organisatorisk och social arbetsmiljö, arbetstagarnas möjlighet till inflytande och delaktighet inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet samt att särskilt beakta ett genusperspektiv. Tillsynsinsatsen pågår under åren 2017- 2019 och berör såväl kommunala som privata huvudmän. Under 2017 påbörjades insatsen med avseende på de kommunala huvudmännen.

Inom äldreomsorgen, hemtjänst och särskilda boenden för äldre, finns ungefär 275 800 personer sysselsatta och av dessa är nästan 239 600 kvinnor. Vi ser i arbetsskadestatistiken att det inom äldreomsorgen, såväl inom hemtjänst som inom särskilda boendeformer, finns en hög sjukfrånvaro. Rapporteringen rör såväl olyckor som arbetssjukdomar. Trenden har under lång tid varit att arbetssjukdomarna ökar och arbetsolyckorna minskar men de är fortsatt höga i relation till övriga branscher. År 2017 skedde dock en förändring och antalet anmälda arbetssjukdomar minskade. Vad det beror på är osäkert och det är för tidigt att tala om trendbrott eller en återgång till 2012 års nivå. Olyckorna består i fallolyckor, belastningsolyckor, hot och våld men även olyckor i samband med bilkörning eller cykling i tjänsten. Såväl arbetssjukdomar som olika stressreaktioner och muskel- och ledbesvär härleds till tunga lyft/arbetsmoment, stor arbetsmängd och problem i relationerna med kollegor och överordnade.

Dialog med parterna

Arbetsmarknadens parter tillfrågades inför tillsynsinsatsen om att komma in med synpunkter på tillsynsinsatsen och svar inkom från Svenskt Näringsliv, TCO, Vision och Sveriges Kommuner och Landsting. Synpunkterna har varit värdefulla som underlag i tillsynsinsatsen. Under 2018 har projektledaren deltagit vid två partsmöten som anordnats av Arbetsmiljöverket. Information och återkoppling har då getts om tillsynsinsatsens nuläge.

Myndighetssamverkan

Tillsynsinsatsen sker i samverkan med Försäkringskassan. Syftet med samverkan är att utveckla kommunikation och samverkan mellan myndigheterna som främjar arbetsgivarnas ansvarstagande för arbetsmiljön, att förebygga ohälsa, samt att effektivt arbeta med arbetsanpassning och rehabilitering. Samverkan sker dels vid urval av arbetsgivare och dels vid inspektioner på huvudmannanivå.

Vår samverkan med Försäkringskassan har bidragit till att vi har fått värdefull information om arbetsgivare, och deras sjukskrivningstal, inför vårt urval av tillsyn hos äldreomsorgsanordnare. Genom Försäkringskassans medverkan i inspektionerna på huvudmannanivå tillförs Försäkringskassans kompetens om arbetsanpassning och rehabilitering, viktiga verktyg för en bra arbetsmiljö.

Tillsynsinsatsen

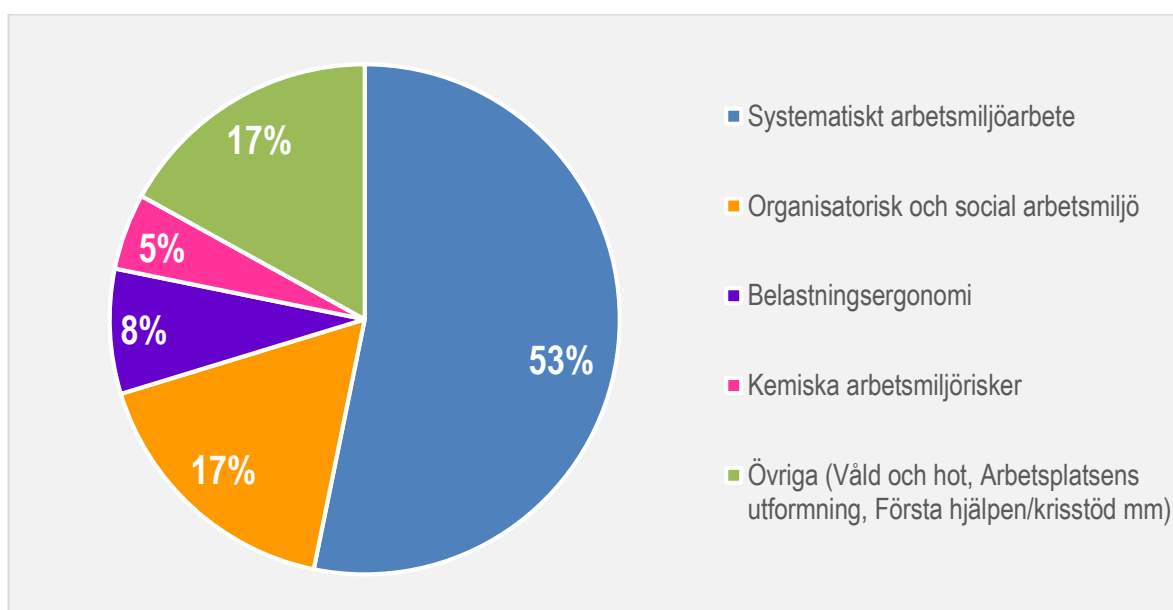
Arbetsmiljöverket ska genom tillsynsinsatsen bidra till förbättrade arbetsmiljöförhållanden för personalen inom äldreomsorgen inom såväl hemtjänsten som på äldreboenden. Kvinnor och män som arbetar i äldreomsorgen ska uppleva en förbättrad organisatorisk och social arbetsmiljö och arbetsgivarna ska ha ett väl fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete, inklusive möjlighet för personalen till inflytande och delaktighet. Tillsynen ska också synliggöra och skapa ett genusmedvetande hos huvudmännen. Inspektionerna inriktas såväl mot tjänstemannaledningen, politiska ledningen eller företagsstyrelsen inom äldreomsorgsorganisationer som mot enskilda omsorgsenheter. Tillsynsinsatsen startade i augusti 2017 och pågår till och med december 2019.

Arbetsmiljöverket har sedan augusti 2017 besökt drygt 150 huvudmän och ett urval arbetsställen hos dem, totalt har 1 260 besök genomförts. Vi har ställt cirka 3 500 krav på arbetsmiljöåtgärder efter konstaterande brister. På 87 % av de inspekterade arbetsställena har vi ställt krav på att åtgärda arbetsmiljöbrister.

Nedan framgår de bristområden som varit framträdande vid inspektionerna.

Framträdande bristområden 2017-2018

Källa: Ines

Kraven som vi ställt har huvudsakligen handlat om att;

- arbetsgivarna ska ha tydliga rutiner för sitt arbetsmiljöarbete,
- att arbetstagarna ska ha kunskaper om arbetet och dess risker
- att undersökningar och bedömning av risker i arbete sker regelbundet
- att åtgärder vidtas för att förbättra arbetsmiljöförhållandena
- att det ska råda balans mellan krav och resurser i arbete
- att det finns stöd för prioriteringar vid resurs- och tidsbrist

Vid inspektion på huvudmannanivå har alltid genus- och jämställdhetsperspektivet kopplat till arbetsmiljön lyfts upp till dialog.

Viktiga lärdomar/erfarenheter så här långt

Det har stor betydelse att inspektionsinsatsen omfattar såväl den politiska nivån/styrelsen som högsta tjänstemannanivån (förvaltningschef/VD). Ledningens engagemang är viktigt för att ge personalen de rätta förutsättningarna för att genomföra sitt arbete och skapa balans mellan resurser och krav i äldreomsorgsverksamheten. Detta gäller för både chefer och omvårdnadspersonal.

Det finns ett stort behov av att förbättra det förebyggande arbetsmiljöarbetet inom äldreomsorgen. Vi har sett många brister, som till exempel behov av kunskaper i belastningsergonomi för att personalen ska kunna utföra förflyttningar på ett säkert sätt, att arbetsgivaren inte har undersökt arbetsmiljöriskerna med att operativa chefer är tillgängliga utanför sin arbetstid, bristen hos arbetsgivaren att allt arbete inte synliggörs (t ex receptuttag, transport av prover, städning av personallokal och tvätt av arbetskläder) och emotionella påfrestningar för personalen i kontakt med brukare/anhöriga. De krav vi har ställt syftar till att förbättra det förebyggande systematiska arbetsmiljöarbetet, vilket också innefattar den organisatoriska och sociala arbetsmiljön.

Ett genusmedvetet och aktivt förebyggande arbetsmiljöarbete kräver att rutiner och instruktioner fungerar i praktiken, dvs. att rutinerna och instruktioner är kända och inkluderar organisationens alla nivåer – där alla vet vem som gör vad i arbetsmiljöarbetet och där möjlighet ges till delaktighet och inflytande i arbetet med arbetsmiljön.

Tillsynen fortsätter under 2019 med inspektioner hos såväl kommunala som privata anordnare av äldreomsorg. Vi planerar att inspektera ytterligare cirka 50 huvudmän samt göra uppföljningsinspektioner. Resultatet kommer att analyseras och sammanställas i en rapport för hela insatsen 2017-2019.